

4. Бычков, В., Раннее христианство. Византия., СПб.: Университетская книга, М., 1999.
5. Игумен Лука Головков, История иконописи, М., 2002.
6. Овчинников, А.Н., Символика христианского искусства, Родник, М., 1999.

PARTICULARITĂȚILE STILULUI BRÂNCOVENESC ÎN ARHITECTURA ROMÂNEASCĂ

Rodica URSACHI, dr., conf. univ.

Summary

Seventeenth-century Romanian Art, flourished considerably by bringing Constantin Brâncoveanu. He helped to develop the local culture and opened the way to a new artistic vision. C. Brâncoveanu's visions were based on the synthesis of local traditions with elements of European Baroque style, so creating a new style – „brâncovenesc”. In this style we are focused on the ornamental decoration, which achieves an excessive characteristic and which consists of western and eastern inspiration elements.

The ornamental decoration is placed on the facade of buildings, visible places and is customized by the vegetal motifs carved in relief.

Another feature in the „brâncovenesc” style is the presence of the architectural elements such as: gazebo, open porch, loggia and the balcony of palace, which are decorated with bows of different shapes, joined by an openwork railing.

Fiecare om în traseul vieții sale încearcă să lase o urmă considerabilă, unii limitându-se la procrearea unei noi generații, alții avântându-se spre ample acțiuni ce pot modifica „comportamentul” societății la toate nivelurile.

Astfel de „inițiative” contribuie la schimbarea modului de percepere a realității și conturează noi aspirații de ordin spiritual.

Cu certitudine, fiecare persoană cu spirit activ merită să ocupe un loc aparte în „panteonul” societății umane, dar interes deosebit prezintă aceia care s-au marcat prin amploarea acțiunilor lor, ce asigură înnoirea gândirii și progresul civilizației.

Un exemplu elocvent, în acest sens, servește personalitatea domnitorului **Constantin Brâncoveanu** care prin aportul său pentru cultura și spiritualitatea românească a ajuns să fie, mai târziu, canonizat. C. Brâncoveanu a făcut parte din categoria „oamenilor noi” (Matei Basarab (1632–1654), Șerban Cantacuzino, Mihail Cantacuzino ș.a.), ce s-au manifestat în secolul XVII în Țara Românească, iar perioada sa de domnie (1688–1714) a constituit o etapă de înflorire a culturii românești și a bisericii creștin-ortodoxe. Fiind adept al continuității tradiției artei locale, el n-a rămas străin nici de implantarea elementelor culturii străine, europene. El a acceptat o sincronizare culturală, un dialog între tradiție și înnoire, inițiind o bipolaritate a vieții culturale, susținută și de alte personalități cu viziuni noi formate în timpul studiilor în străinătate (Padova, Italia).

În plan european, cultura și arta acestui secol cunoaște un avânt considerabil generat de dezvoltarea tuturor domeniilor științei, tehnicii și de o anumită stabilitate politică. Acești factori au favorizat dezvoltarea artelor, accentul fiind pus pe eleganța decorului.

Mișcarea culturală generată de umanismul european (prin filiera polonă) a pus bazele în arta românească a unui stil original, deși eclectic, constituit din elemente renaștentiste, barochiste și naționale, și care a fost denumit cu termenul de „*Baroc brâncovenesc*” sau stil *brâncovenesc*.

Un rol important în perioada domniei lui C. Brâncoveanu l-a avut intensificarea construcțiilor civile și anume a conacelor și palatelor boierești ce erau concepute după modelul reședințelor princiare din Europa și Constantinopol. În planele și structurile lor variate se observă o „emancipare”, o detașare de la tradițiile

medievale, ele având două fațade cu deschideri spre natură (grădini, parcuri, lacuri). Acest moment a favorizat apariția pridvoarelor, logiilor, foișoarelor și balcoanelor (de inspirație italiană) sprijinite pe arcade de diverse forme. Elementele date, pe lângă faptul că, corespondeau necesității de delimitare a spațiului privat, mai aveau rol de a etala statutul social al stăpânului. Pentru aceasta se lua în calcul nu numai dimensiunea construcției și materialul folosit (piatra), dar și exuberanța decorului, care în perioada respectivă este nu doar accesoriu, dar și element constructiv. Înțelegând puterea deosebită de impresionare a ornamentației exterioare, arhitecții distribuie decorul ornamental pe fațade în toate zonele de vizibilitate maximă, uneori chiar și în zone mai retrase ochiului.

În perioada dată se întâlnește o varietate bogată de procedee de decorare. Într-un ansamblu se pot întâlni forme simple renaștentiste și decorații somptuoase, uneori excesive, motive occidentale sculptate în relief înalt și motive de inspirație orientală aplicate în stuc, în tehnica meplat, ce formează un joc plastic de volume pe suprafața peretelui. Un asemenea joc contrastant, ce este în concordanță cu principiile artistice ale stilului baroc, se întâlnește și în structura edificiilor civile construite, de obicei, din cărămidă (pereții) și piatră (ancadramentele ușilor și geamurilor), dar și în volumele arhitectonice ale scărilor exterioare, foișoarelor, logiilor ce diversifică în mod pitoresc aspectul fațadelor. Pridvorul deschis devine în acest secol un element reprezentativ al construcției și îi conferă solemnitate prin eleganța coloanelor zvelte, prin ornamentația lor și a balustradelor ajurate.

După cum s-a relatat deja, accentul principal al artei brâncovenești este decorul sculptural compus din motive vegetale (frunze de acant, de ferigă, floarea soarelui, leala, bujor ș.a.) împletite în vrejuri, uneori din motive antropomorfe și zoomorfe. De multe ori aceste împletituri ornamentale formează o adevărată

dantelărie în piatră ce amintesc prin rafinamentul lor de gulerașele de dantelă, în vogă în acest secol la curțile europene.

Concentrat, îndeosebi, în jurul ușilor și ferestrelor, pe coloane și balustrade, decorul ornamental este foarte variat ca formă și ca densitate. În ancadramele el este mai mărunț, stilizat și distribuit la distanțe foarte apropiate, procedeul împrumutat de la meșterii armeni-georgieni încă la începutul secolului XVI, iar pe coloane, stâlpi – mai larg, realist, „clasic”. Coloanele se disting printr-o varietate foarte mare a decorului. La început robuste din cauza materialului folosit – cărămida, ele devin, din a doua jumătate a secolului XVII, mai zvelte deoarece se construiesc exclusiv din piatră. Coloanele au fost când neted, cu bază în formă de tufă de acant, capitel neo-corintic sau compozit aplatizat, ce-i conferă eleganță, când fus canelat oblic ori în spirală puternic răsucită, ce marchează o mișcare dinamică ascendentă, ori acoperit cu ornamente vegetale (*Pridvorul lui Dionisie de la mănăstirea Hurez ș.a.*).

Acestui amalgam de elemente decorative se alătură și arcele ce unesc coloanele. În perioada respectivă, elementul dat are forme variate – clasică semicirculară, trilobată sau în acoladă de influență orientală. Uneori, arcele au la exterior o formă semicirculară, iar în interior peretele se prelungește ca o lunetă ce se înalță până la bolta tavanului.

O asemenea unitate stilistică este caracteristică atât palatelor domnești din *Potlogi, Brâncoveni, Mogoșoaia, Doicești* (ultimul distrus după moartea domnitorului), destinate fiilor lui C. Brâncoveanu – Constantin, Ștefan, Radu și Matei, cât și bisericilor: *Doamnei* (1688-1689), bisericii mari a mănăstirii *Hurez* (1693-1694), *Doicești* (1705-1706) ș.a. [6, p. 64].

Gustul pentru exuberanța decorului ornamental se întâlnește și în monumentele arhitecturale construite de boieri, patriarhi și alți iubitori de artă și cultură. Interes prezintă edificiile ridicate de Spătarul Mihail Cantacuzino. Format la școala italiană din Padova, el

are o atracție deosebită pentru cultura occidentală, fapt vădit în ctitoriile sale – biserica *Fundenii Doamnei* (1699), *Colțea* (1700), biserica mănăstirii *Sinaia*, *catedrala din Râmnicu Sărat* ș.a.

Aceste monumente relevă un mod nou de decorare cu totul diferit de ce-l practicat anterior de meșteri. Spre exemplu, la biserica *Colțea* portalul este decorat cu motive animaliere (doi grifoni înaripați), antropomorfe (patru evangheliști) redați în alto-relief. Coloanele au baze proeminente asemănătoare proporțional și formal cu capitellurile și sunt sprijinite pe patru capete de îngerăși înaripați.

Într-o cheie occidentală este concepută și decorația bisericii *Golia* din Iași (1650-1660), a cărei pereți sunt ornamentați cu pilaștri ce au capitelluri corintice, frontoane triunghiulare și în formă de arc, fapt ce o deosebește radical de tot ce a fost construit până atunci în Moldova.

La polul opus se situează decorația bisericii *Fundenii Doamnei* din București care se particularizează prin splendoarea stucaturilor ornamentale și frapează prin subiectul de basm (palate imaginare, peisaje, arbori cu păsări pe ramuri, chiparoși, flori etc.) dispus în registre pe toată suprafața peretelui. Acest decor cu un vădit caracter persan conferă ansamblului farmec și poezie.

Într-o cheie asemănătoare, dar într-o tehnică diferită a fost decorată și biserica *Trei Ierarhi* din Iași (1639) care corespunde gustului nou și tendinței spre splendoarea decorului excesiv. Format din arcuri mici în acoladă pe console, ocnite cu piciorușe din colonete bombate, vase orientale cu flori, entrelacuri și alte elemente, decorul ornamental e dispus pe întreaga suprafață a pereților exteriori ca o dantelă fină ajurată. Se consideră că această modalitate de decorație este de origine armeano-caucaziană și rusească (se întâlnește la bisericile din Vladimiro-Suzdal încă în sec. XII), [4, p. 343]. Unic în felul său monumentul dat impresionează și azi prin varietatea execuției decorului și măreția spiritului creator al meșterului Enachi Efisi [4, p. 347].

Pe lângă decorul sculptural, monumentele arhitecturale din această perioadă sunt împodobite și cu o ornamentație realizată în frescă, în tehnica „al secco”. Tematica oscilează de la subiecte religioase la decorație ornamentală vegetală sau animalieră redată stilizat într-o cheie grafică. Această ornamentație era în concordanță cu cerințele vremii și avea menirea de a amplifica senzația de fast și splendoare a edificiului. Rezervată, de obicei, încăperilor interioare fresca decorativă este plasată pe bolțile, plafoanele palatelor, în jurul ușilor și ferestrelor. Desenul rafinat, migălos, compus din vrejuri sinusoidale este concentrat în rame cu configurații variate – dreptunghiulare, din motive geometrizate sau în acoladă frântă. Aceste imagini aminteau, după cum s-a relatat deja, de finețea dantelelor și trebuiau să inducă spectatorul într-o stare feerică (se creează impresia că treci pe sub o arcadă de flori într-un alt anturaj, de paradis). Această stare era dublată și de coloritul imaginii pictate compus din culori fine dar totodată contrastante de roșu, albastru de cobalt, auriu, verde ș.a. (*Palatul de la Potlogi, palatul de la Mogoșoaia ș.a.*).

O notă aparte de variațiune și originalitate se întâlnește la biserica din *Curtea Domnească din Doicești* (1705-1706) unde zugravul Grigorie a îmbinat armonios motivele vegetale cu împletituri geometrice, [6, p. 115]. Dispusă pe fațada edificiului – timpanele arcurilor dintre coloane, pe pridvor, sub cornișă – această decorațiune picturală îi conferă ansamblului un aspect de miniatură persană.

În paralel se întâlnesc și repertorii „narrative” cu tratări inspirate din icoane (planimetria) și cu motive de origine orientală (chibarosul – simbol al morții și totodată al vieții veșnice, prezent și în decorația sculpturală (*biserica Fundeniei Doamnei*), și în broderie (*Acoperământul de mormânt al lui Ieremia Movilă*)), (*Pridvorul bisericii Hurez*).

Ecouri „brâncovenești” se resimt și în decorația ornamentală a interiorului bisericii *Adormirea Maicii Domnului din Căușeni*, Republica Moldova (sec. XVIII) ce reflectă înrâuriri directe din biserica Hurez [1], fapt ce relevă caracterul „universal” al stilului brâncovenesc în arealul românesc.

În concluzie, am dori să precizăm că, perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu a constituit o adevărată mișcare de emancipare spirituală, atât socială, cât și artistică. Prin contribuția sa de „făuritor al frumosului” s-a încheiat etapa medievală a artei postbizantine. Stilul barocului brâncovenesc răspândit în toată țara a devenit stil național și a pus bazele artei moderne în principatele române. Mai târziu, la începutul secolului XX, acest stil, revăzut prin prisma noilor stiluri moderne, va reveni în arhitectura românească cu noi completări de imagine și va aduce o notă de nostalgie în sufletele spectatorilor.

Bibliografie

1. Ciobanu, C., *Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni*, Știința, Chișinău, 1997.
2. Drăguț, V., *Arta brâncovenească*, Meridiane, București, 1971.
3. Florea, V., *Istoria artei românești*, vol. III, Hiperion, Chișinău, 1991.
4. Ionescu, G., *Istoria arhitecturii românești*, Cartea românească, București, MCMXXXVII
5. Lemny, Ș., *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, Meridiane, București, 1990.
6. Moisescu, C., *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, Meridiane, București, 1979.